

Muzikant Ciril Novak.

Spisal Franc Bregar.

1.

Vsak človek je nekaj filozofa in nekaj pesnika. Filozofira več ali manj modro ter poje pesmi v verzih ali v prozi; eden, kadar je trezen, drugi, kadar je pijan.

Tudi Ciril Novak je bil pesnik in filozof. Bil je moj sosed, a nikdar še nisem govoril z njim. Enkrat pa je stopil nepričakovano k meni, bilo je popoldne v gostilni. Videl sem ga, kako je premišljeval in gestikuliral, preden je prisedel, in poznalo se mu je, da je hodil z negotovostjo in s strahom. Vstal je izza mize, prijel za palico, ker brez nje ni mogel hoditi, ter stopil par korakov. Noge so mu v kolenih čudno omahovale in se šibile, ljudje so se ozirali od vina in kart ter so ga opazovali s pomilovanjem in žalostjo. S suho roko je potisnil svoj črni, zmečkani klobuk nazaj na glavo in njegov rjavi, koščeni obraz je bil še bolj strašen in žalosten. Bil je kakor jetičen bolnik, ki vidi v razdalji treh dni smrt in konec.

„K vam prisedem, če smem.“

Sedel je in položil palico v naročje.

„Kajne, jaz sem vaš sosed Ciril Novak?“

— Pijan je, sem si mislil, in resnično se mi je zasmilil.

„No, prav, jaz sem vaš sosed in kdaj sem vas še nadlegoval? Ali sem vas kdaj srečal na cesti in morda ogovoril? no, povejte!“

„Oprostite, meni . . .“

„No, vidite, to jaz pravim, ravno to vedno mislim. S poti sem vam šel, kot grem vsakemu človeku, ki ga poznam. Čemu srečavati? No, čemu srečavati? On gre zraven mene ter me pogleda in jaz mu berem v očeh in vidim jasno njegove misli: Pohabljen si, niti hoditi ne moreš, glasu nimaš in govoriš šepetaje in zamolklo, kot bi vedno razkrival skrivnosti. Bog te je kaznoval, prijatelj! — Vse to vidim natanko v njegovih mislih in pravim: Čakaj, prijatelj! Glej, še eno stran je dal Bog na ulici, da ni treba srečavati neljubih ljudi. In že sem na drugi strani in grem in gledam v tla. Kaj hočete, izgubljen človek . . .“

„Ampak, gospod Novak, meni se zdi . . .“

„No, glejte, tudi jaz to mislim: Kaj če pohabljenec v družbi? A danes sem prišel k vam, zato ker ste človek in ker sem malo pijan. Jaz sam vem, jutri me bo sram in ne bi vas rad srečal za nobeno ceno. Sramoval se bom teh neumnosti, a

glejte, človek vendar včasih zaželi biti človek. In vi ste človek. Takrat ste podarili moji ženi kovčeg . . .“

„Oprostite, jaz nisem . . .“

„Vem, kaj hočete reči. Vam je to malenkost, a meni veliko pomeni. Grem kam in nesem s seboj svoje reči, vaš kovčeg pa . . .“

„Ampak jaz sploh nisem . . .“

„Seveda, seveda . . . Ona pride zvečer domov in ga prinese. Glej, prosila sem na pódodo, pa sem ga dobila zastonj. Hú — meni je težkó! Še so ljudje in se me spomnijo, jaz pa jim ne smem pogledati v oči: pohabljen si in nič ne moreš! A kje so naši mladi časi? Naše društvo pride in jaz igram prvo vijolino. Vsi mladi, vsi zdravi in kaj nam vse življenje mar . . .“

Potisnil je klobuk na oči — to je bila njegova gesta.

„Mi igramo in pojemo. Glejte, tisti gospod, ki zdaj pije črno kavo in kadi smodke, je takrat zažigal desetake na svečah in nas je objemal. Sedaj je oženjen in zadnjič mi ni hotel dati več dveh kil moke na upanje. Nehal je biti človek. — A to je neumnost! Zdaj ni več ljudi, niti sam o sebi ne vem, ali sem še človek. Ko bi še enkrat prišel čas, da bi se bilo treba pokazati človeka, ne vem, kaj bi storil . . .“

„Kako menite to, gospod Novak, človek biti?“

„Gotovo, gotovo, ljudje so redki. Vi ste človek, ker se me pohabljenca ne sramujete . . . No, to je neumnost! Kdo se mene sramuje? Naj pove, kdor se mene sramuje! Ali jaz nisem bil človek? Vi veste, da sem takrat sprejel ubogo Márico. Kaj sem bil? Pohabljenec in izgubljenec, kar sem zdaj. Zakaj sem jo sprejel? Ej, človek, bodi človek — sem mislil in vzel sem jo. Pride zvečer k moji ženi in joka. Kaj jokaš? Če nimaš nikogar, če si sirota, bolje zate! Nimaš nikamor pod streho — kaj ti mar? Pojdi po svetu, povsod so tla, da stopiš nanje, Če nečeš, pa ostani pri meni, če se ne sramuješ pohabljenega muzikanta. Dokler bom jaz, bo tudi kruha. In ostala je. Sedaj šiva z mojo ženo in vsak dan je bolj vesela. Glejte, to se pravi biti človek. Učim jo na gosli igrati, pa je trda in okorna. — Jaz sem človek in kaj hočem potem še? Imam ženo in ljubša mi je nego celi svet, imam gosli, živim Márico in kaj zato, da nisem nič? Kóga rabim, koga nadlegujem? In potem imam knjige; pa z njimi ni nič! Kaj bodo vse te njihove povesti? Kdo je še

napisal, kaj je človek? In kdo je še povedal, kako se živi, kaj se misli in kaj je v srcu? Lažejo ti falotje, strašno lažejo, da se človeku gnusi. Pripoveduje popolnoma po nepotrebnem, kako se imata dva mlada človeka rada; a to ni nič, to ni življenje. Življenje je nekaj velikega: vse se čudovito meša, misli vstajajo, srce je žalostno in veselo, človek je pijan in pohabljen, drugi igra tam zraven mene karte in se široko smeje, vse umira in ničesar ni več — to je življenje. A to se ne da opisati in zato niso vredne vse knjige ničesar; lažejo, lažejo ...“

„Vendar so nekatere, gospod Novak ... nekatere knjige menim ...“

„Seveda, sanja se jim, a kaj so meni mar njihove sanje, ki niso res? Enkrat sem bral popis Postojnske jame. A vse to so sanje — kar je tam za tistimi zastori in stebri, to je res! Tisti možakar je natanko premeril vse dolžine in visočine, vse dobro opisal in na koncu knjige vabi v Postojnsko jamo in pravi, da je to čudež sveta. Sanjalo se mu je, in kar je on meril, to ni čudež sveta, ker se čudež ne da merit. Da bi mene enkrat pustili noter, da jaz vidim resnični čudež. Šel bi ob palici navzgor in bi hodil čeprav tri dni, lačen in žejen. Vratarju bi dejal: Odpri, prijatelj, vrata, bodi človek! Jaz sem pohabljen muzikant in nimam denarja, a ti si človek in me boš pustil. Ná uro — vrgel je rumeno nikelnasto uro po mizi, — pa grem. Hodim počasi in vidim: Stoji pred menoj cipresa, vsa iz svetlega bleščečega kamena, listi lepi in žalostni, steblo pravo, kakor v naravi. Há — kaj je to?“

„Toda, to ni ravno ...“

„Lažejo sleparji, vun s sleparji, vun iz te svete hiše! Ves se je tresel in ljudje so se ozirali po njem. „Mislite, da jaz ne vidim vaše sleparije? To cipreso je lepó izklesal tainta profesor in zdaj laže, da je to narava. Obesite takega falota, to ni človek! Razbijte cipreso in pometite po njej vso jamo! Ali je to mar čudež sveta?“

„Taki cipres ...“

„Proč z njimi! — Grem naprej in vidim: Naenkrat stoji Kalvarija pred menoj. Dva križa se že dvigata na hribu, tretji se dela. Kapljica kaplje za kapljico, počasi, vsak dan ena ali dve. Tam sedem in gledam križ, kako stoji ves žalosten in pust, kot bi ravno zdaj umrl Bog na njem. Tega ni delal profesor, ker križ še raste in je z vsako kapljico večji. Ali je to čudež sveta? Ne, to ni čudež; križ je neskončno lep, a lepih križev je veliko na zemlji. A odkod ta križ? To naj pove tisti profesor, ki je klesal cipreso, in tisti tepec, ki je pisal knjigo o Postojnski jami! Kapljice padajo in delajo skalo — to ni nič, to so sanje in laži. To lehkó vsakdo reče. A povejte, odkod kapljice delajo ravno križ, tak

križ, kot je v resnici, pust in žalosten? No, kje ste? Vidite, to je čudež sveta, o katerem toliko lažejo v knjigah. — Jaz bi tam obstal in bi si misli: Pohabljen muzikant sem in ne vem, kaj je to. Samo to vem, da je nekaj velikega in čudežnega na Kalvariji in da se moramo vsi odkriti, kadar stojimo pred temi križi. Potem vem, da jaz nisem nič in vi niste nič in mi vsi skupaj nismo nič, samo tisti čudež sveta je nekaj. Tam za Kalvarijo in za zastorom se skriva velika, čudežna moč in ljudje, ki merijo Kalvarijo in štejejo barve na zastoru, sanjajo in lažejo. Vse povedo, samo tistega, kar je res potrebno in čudežno, ne vidijo ...“

Zamahnil je z roko in potisnil klobuk na oči.

„A kaj vem, kaj je to, kar govorim. Tudi to je neumnost! Vse se meša in samo eno je res: Doma me čaka žena, ki skrbi zame in ki jo imam jaz rad, Márica se smeje, morda misli, da ji še danes zagodem, jaz sem pohabljen muzikant in sem zelo zadovoljen. To je vse, kar je, in moj dom je več vreden kot vse drugo, kar ljudje lažejo. Pojdimo domov!“

Počasi je vstal in kolena so mu trepetala, kot bi bil zelo pijan. Še globlje je potisnil klobuk, oprl se na palico in ubiti glas mu je bil še bolj skesan:

„Pozabite vse, in če me jutri srečate, me ni treba poznati!“

Šel je, skrbno se je ogibal miz in poznalo se mu je, da mu je zelo hudo, ker ga ljudje gledajo. Pred vratmi je še enkrat nekaj zamrmral in zamahnil z roko, potem pa je šel po stopnicah in videl sem, kako se trdo oprijema ob zid. — — —

Drugi dan sem stal ob oknu in sosed Ciril je šel mimo po umazanem dvorišču. Ko me je opazil, je jezno pogledal na svoje umazane hlače ter jih začel otepavati, da me ni bilo treba videti. Njegova žena — bila je še mlada in lepa ter je čudovito skrbela zanj — je pripovedovala, da se jezi že cel dan nad seboj ter pravi, da Bog še ni ustvaril takega tepca, kot je on.

Še isto popoldne sem videl tudi Márico. Ni bila lepa; a komur je pusto in žalostno na svetu in bi videl njen veseli otroški nasmeh v očeh in na ustnicah, bi jo zavidal in bi postal še bolj žalosten.

II.

Minilo je precej časa izza pogovora s Cirilom Novakom in življenje je teklo v vsej svoji puščobi. Nekega večera pa, ko je že gorela luč v moji sobi, je nalahko potrkalo na vrata. V sobo je stopil Ciril Novak, globoko upognjen ob palici, in kolena so se mu nenavadno šibila. Obraz kakor obraz jetičnega človeka, ki vidi smrt, da je že zamahnila nad njim.

„Vi ste sami? ... No, to je nazadnje vseeno. Danes mi je zelo hudo in bi rad našel kje človeka, pa je ni več odkrite duše na svetu. Ne vem, če sem dobil v celém življenju dva človeka, ki me nista nazadnje nalagala, in dve knjigi, ki sta pisali malo resnici podobno. Posebno pesmi — vedno me jeze, zlasti če jih ne razumem. Zakaj razkladajo te reči, ko jih vendar ni mogoče povedati? Glejte, meni je danes strašno hudo: ljudje so mi ukradli Máríco. Jokal bi se od jeze in žalosti, če me ne bi bilo sram, a kako naj to v pesmi povem? To ni

Glejte, ljudje, to dekle; kdor ima dušo, ve, kaj se ji godí v srcu, tudi če mu jaz ne povem, kdor je pa nima, naj nikar ne bere pesmi. — To pesem bi lahko igral brez not na vijolino. Sama se igra. A pravzaprav tudi igrati se ne da! Življenje je več, kot se da povedati z besedo ali vijolino. Glejte, moja Máríca ...“

„Kaj je z Máríco, gospod Novak?“

„Neumnost, nič drugega. Pravzaprav je vseeno, ker življenje mora tako iti, sicer bi mi ne bili žalostni in obupani in bi ne bili ljudje. A to me

PRAGA: VELIKA DVORANA NA HRADČANIH

mogoče. Vse, kar bi rekel, bi bilo popolnoma drugače, zlagano; nihče ne more zlagati pesmi in pisati povesti, da ne bi lagal. Samo enkrat sem bral lepo in resnično pesem, pa še v tistih časih, ko sem se pečal z muziko in umetnostjo in so mnogi mislili, da sem talent. Bila je kratka in ne spominjam se več besed: Zunaj burja in mokra jesenska noč. Bledo, samotno dekle stoji ob oknu, gleda v noč in joka, joka in nihče ne ve zakaj, tudi pesnik ne. — Glejte, to je pesem. Nič se ne laže, kako ji je hudo v srcu in brez vsakih lepih besed o prevarah ali ljubezni ali drugih neumnostih. Samo pokaže jo:

jezi, da bi lehkó bilo drugače, ko bi ubogala ljudi, ki vedo, kaj se pravi potepati se po svetu. — Ti si pri meni, imam te rajši, nego te je mati mogla rada imeti, in kdor se te dotakne, me bo pomnil. Kaj siliš v službo? Naveličala si se pohabljenega muzikanta in dolgočasno ti je v njegovi pusti sobi. Pojdi, ptička, Bog s teboj, a nazaj mi ne hodi. Kadar boš vesela in srečna, kot si zdaj, pridi povedat, ker bo tudi nam ljubo. Pojdi, pa glej, da najdeš človeka, ker ljudi je malo. In ne pozabi na pohabljenega muzikanta, čeprav ti je bilo pusto v njegovi hiši. Rad te je imel. — No, šla je in je

služila pri nekem trgovcu . . . Jaz jim pokažem, falotom; jutri pojdem tja in s tole palico . . .“

Ves se je tresel in je vihtel palico, da mu je padla iz slabih rok. Nato je udaril s pestjo po mizi in potisnil klobuk globoko na oči.

„Tisti trgovec ima dva sina, ki sta oba falota in ki mislita, če imata denar, da jima ni treba ne božjih, ne človeških postav. Kdo pravi, da jih ni treba? Jaz vam jih pokažem, jaz stari muzikant, ki ga je Bog kaznoval. Če me sreča na ulici tak falot in se mi smeje v obraz, prav! Pravico ima. A če poseže s svojimi umazanimi rokami v mojo sobo in se me dotakne, tedaj ne bo dobro.“

Sunil je s palico v stol, da se je skoro prevrnil. Jaz sem bil v zadregi in sem vedel, da bo nerodno, karkoli rečem.

„Skoro preveč se razburjate, gospod Novak!“

„Ne govorite neumnosti in me razumite! Snoči ležim in noge me silno bole. Ležim in premišljujem. Kaj sem ti, o Bog, zakrivil, da me tako kaznuješ? Naenkrat se vrata odpro in med njimi stoji Mária. Nič ne govori, samo stoji in gleda v tla. A kaj je to? Kje so njene oči in kaj hočejo tiste gube ob ustih? Tako gleda človek, ki je spoznal, da ni več ljudi na svetu, in za takega je bolje, da bi se nikoli ne bil rodil. „Mária!“ Žena je zaklicala; vsa preplašena stoji pred njo in jo gleda. In jaz vidim: Mária nalahko trepetaja in si zakriva oči, jok se pa komaj komaj sliši. Potem se obrne in leti vun, moja žena jo zadržuje. Jaz sem vedel vse in sem se obrnil na drugo stran k oknu. Oba sinova tistega trgovca zaslužita, da bi ju obesili na najbližje veje. Pa jih ne! Vsega imata, pa še kradeta od moje revščine. Ali je Mária lepa? Ni lepa, ampak to je popolnoma vseeno, samo kradi beračem, da nič nimajo. A jutri pride dan, in če ne naredim nekaj velikega, da se bo čudil svet, mi pljunite v obraz!“

Naenkrat je obmolnil, česar ni sicer nikoli storil, kadar je začel govoriti, in mi pogledal naravnost v obraz. Šele tedaj sem opazil, da ima dobre, a nenavadno motne oči, morda od pijače. Potisnil je klobuk daleč nazaj in videl sem lepo, razorano čelo in veliko srebrnih niti v črnih laseh. Hotel sem dobiti dobro, odkritosrčno besedo, a vsaka je bila nenavadno mrzla in vsakdanja.

„Tako ležim in gledam skozi okno. Noč je lepa, nebo blizu in temno-modro in na njem zvezd zlati zakladi v milijonih. Moj Bog, zakaj si ustvaril tako lepoto, ko je življenje tako grdo in žalostno, neprestano ihti, ihti? A kaj bi bilo, če ne bi bilo neba in zvezd? Nihče ne bi vedel, čemu živi na tem gnilem svetu, in vrvi bi samo zato prodajali, da se ljudje obešajo. In zato stoji nebo večno nad zemljo, vsak dan je bližje in lepše, ker je na svetu vsak

dan bolj hudó in bolj žalostno. Vse se suče in gre, jaz umiram in ti, ljudje se ljubijo, pobijajo in zopet umirajo, nebo pa je nedotaknjeno in večno lepo. Tatovi kradejo in skrunijo, kar je najlepšega, siromaki obupavajo, zakladi na nebu pa vedno svetijo in milijoni se dannadan čudežno množé. V nebo in lepoto je Bog zavil vso zemljo in vso njeno gnilo hudobijo. Čudno bi se zgodilo, če bi se enkrat pretrgala nebeška odeja, ves smrad in gniloba bi se dvignila v svetovje in bilo bi konec vsega . . . Tako mislim pametne in neumne misli, ure minevajo in že ne vem več, ali še bedim, ali spim. Naenkrat slišim, kako je težkó zaječalo, zbudim se in se ozrem: Mária stoji pri oknu, lepi lasje po ramenih, vsa obsijana od mesečine, oko gleda mrtvo in stekleno proti nebu, usta ihté in se neprestano premikajo. Kaj je to? Ali je to Mária? Tako govoré samo bolniki v vročici, kadar se jim že blede. Ali je to ona? — Mária!

Ona stoji v mesečini in se ne premakne. Usta šepečejo, hité, hité, in lica zdajzdaj vztrepetavajo. Meni je hudo in v grlu me nekaj stiska. Da bi zdaj dobil razbojnika . . . Eh, to je neumnost!

Mária! Mária, otrok moj!

Naenkrat se ozró steklene oči name, a niso več steklene. Velike so in gledajo prestrašeno, da pogled reže v srce. Usta so obstala in so napol odprta in samo velik strah gleda z obraza. Tedaj se zgane in poleti proti vratom. Kakor senca je švignila bela obleka po mesečini in že je ni več v sobi. Jaz vem, kaj je. Skočim, letim brez palice na dvorišče, zunaj pa se koplje vse v svetlobi. Vidim Mária, hiti, hiti v mesečini, lasje in obleka se vijejo za njo, nedaleč pa srebrni voda in je silno lepa, Mária leti naravnost k njej. Mene stiska v grlu in samó Mária vidim, kako je vedno bližje tistemu srebrnemu pasu. Moj Bog, daj mi moči!

Mária!

Hitim in mislim, da me nesejo krila. Kje so bolečine, kje pohabljenost? Naenkrat obstane. Srebro trepetaja pred njo in jaz sem že blizu. Že jo držim za roko, ona me suje proč, na obrazu strah.

Pustite me! Pustite me! Jaz sem prokleta!

Zopet ji lica trepetajo, telo drgeče in boste noge se šibé.

Mária! Ti otrok neumni! Prijel sem jo na te moje šibke roke in sem jo nesel po mesečini v hišo. Glava mi visi čez roko, blede obraz je ves oblit od srebrne luči in usta neprestano govoré. Ali je Mária lepa? Ni — a take lepote še nisem gledal kot nocoj, ko sem jo nesel pod svetlim nebom domov.

Zlo in gorjé je prišlo v našo hišo. To zlo je kos našega življenja in se niti povedati ne dá tako,

kakor je v resnici. Človek ga more samo videti in potem ostane v srcu, besede pa . . .“

Boječe je potrkalo in v sobo je stopila njegova žena Ana.

„Pojdi domov, Ciril. Večerjaš lepo in se spočiješ, saj veš, da ni dobro za tvoje noge, če si predolgo pokonci.“

„Precej greva, precej. Kaj sem že hotel povedati? . . . Da, če človek govori, laže, ker se godi vse drugače, bolj je živo in bolj . . . ne vem kaj, drugače je. Tudi jaz sem prej lagal, in če bi pisal pesmi o tem, bi še bolj lagal. Kako je, to veva samo Márica in jaz in to je nama v srcu ter se ne da povedati z besedami. Nekoliko bi se morda dalo z vijolino. Tisto pesem o bledem dekletu v jesenski noči bi bilo treba komponirati. Čudno, da se ni tega še nihče spomnil. Ana, pojdi po gosli domov. Pojdi, dušica, pojdi!“

„Pusti to, Ciril! Pojdiva, počitka ti je treba!“

„Kakor hočeš, meni je tudi tako prav; precej pojdeva. Ampak tiste verze je treba na vsak način komponirati . . . To bi bilo nekako takole: Pesem brez besed. Najprej jesenska noč, dež, veter . . .“

Zapel je čudno melodijo s svojim glasom, ki ni bil glas. Gledal mi je naravnost v oči in je hotel v njih brati, ali ga razumem. Gestikuliral je tudi z roko, meni pa je bilo nepopisno žalostno pri srcu. Ana je stala pri vratih in se je prisiljeno smehljala; gledala me je in v očeh se ji je bral skrit strah, da se nenadoma spomnim, kako neskončno smešen je njen mož.

„Nehaj, Ciril, jutri vse poveš!“

Utihi se in je zamahnil z roko.

„Kakšna pesem je to, ali je to glas? Ej, kje so naši časi! Vam se zdijo gotovo smešni, a to je vseeno . . . To se vse zgodi tako mimogrede na svetu in ni vredno, da bi se zato jezili. Samo ena reč je, ki se je zgodila mimogrede in ki me vendar jezi. Tisti razbojnik z umazanimi rokami in umazanimi srci! Jutri je moj dan in svet bo zvedel, česa je zmožen pohabljen muzikant. Jaz sem to, jaz!“ Udaril se je močno z dlanjo po upadlih prsih. „Ti bi šla, Ana! No, dobro, dušica, že grem. Rad te imam, ker sem človek in vem, kaj je dobra žena . . .“

Vstal je, oprl se nanjo in šel brez pozdrava. Tudi tisti večer je pil. Ana pa je posodila pri meni denarja Márici za zdravila.

III.

Komaj je minilo drugi dan poldne, je bil sosed Ciril pri meni. Stopal je nenavadno trdo in zdel se je veliko mlajši in močnejši.

„Jako zadovoljen sem danes sam s seboj. Danes jim povem na zanimiv način, kaj je življenje in kaj

se pravi skruniti tuje hiše. Ampak ti ljudje so naravnost duhoviti in jaz jih moram občudovati. Pomislite, kako razumen je ta narod! Danes lepo sedim pri kosilu in nič mi ni mar, kaj delajo in mislijo ljudje, ker ni nič pametnega in lepega. Kar naenkrat se odpró vrata in kdo pride? Lepo dekletce, prijazno in rdečelično, smehlja se in vse drugo, kot se spodobi. O, dober dan, dekle, dober dan! Kje smo mi vredni, da nas počasti taka lepa gospodična? O, in kaj nese ta prijazna ptičica moja! Glej, glej, nekdo se je spomnil ubogega muzikanta! Dve veliki steklenici vina meni staremu grešniku v tolažbo in krepilo. O, še so dobra srca in življenje je jako prijetno zraven dobrih ljudi. — Gospod vam pošilja malo dobrega starega vina, da ga spijete v njegovo zdravje. — O golobica, kdo je ta dobri in usmiljeni gospod? Poznati ga moram, da mu bom hvaležen in da se ga bom spominjal v svojih molitvah za dobrotnike. — To je tisti gospod, pri katerem je prej služila Márica. Zvedeli so, da je zbolela — to je tako dobra gospôda! — O, stokrat hvala, pisani metuljček, tisočkrat hvala! Milostljivi gospô poljubljam roko jaz in vsa moja hvaležna hiša. In dobremu gospodu izroči, ti rožica moja, moje najponižnejše poklone, obadva mlada gospoda pa pozdravlja stari muzikant in tudi Márica, tudi Márica ju pozdravlja! — Vse to povem doma gospôdi! — Prav, medeni srček moj, pojdi pa vse povej! In že gre in je gotovo ginjena zaradi nenavadne hvaležnosti. Jaz pa primem prvo steklenico in — že leti na krilih za njo, udari ob tla in žlahtno vino se razliva po tleh; teče, teče, zemlja ga pije in rdi od veselja. Moj lepi metuljček obstane in gleda. Zgodil se je čudež ali kaj? Vino teče samo po tleh in zemlja ga pije — odkod to? Čudi se moja ptičica in ne verjame očem. — Ná, glej, prijazni murnček moj, nismo vredni velikih dobrot, smo zarod grešnikov in pohabljenec! . . . In že leti druga steklenica za njo in pade na zemljo prav blizu usmiljenega dekleta. Žlahtne kapljice ji škropé po obleki in po lepem obrazu, zemlja pije dragoceni sok in se krepča, ker je že stara in betežna. A kam bežiš, srnica moja? Kam hitiš, plašni otrok moj? Hahaha! Ona beži in se ne ozira, boste noge imajo krila. Hahaha!“

Prvič sem ga slišal smejati se in ta smeh je bil suh ter silno hudoben in zopern.

„Ali niso ti ljudje duhoviti? Z vinom plačuje oče grehe svojih sinov in si misli: Stari muzikant rad pije vino, da se nekoliko razveseli in okrepi. Zdaj je morda malo žalosten po tisti neumnosti. Pošljimo mu par kozarcev starine, da se ne bo mogel pritoževati. Napije se ga malo in nam bo še hvaležen. — Tako se mešajo tatje v moje življenje

in jaz jim ne morem ničesar! Vidim Márico: Leži na postelji, lica plamté, lasjé so potni in božajo ves obraz! To naj mi kdo plača z dvema steklenicama vina? Danes jih naučim, kako se beračem vračajo dolgov. Pa njim je to vseeno; dobro se jim godi, veseli so svojih pravic in kaj jim vse drugo mar? Imel sem enkrat tovariše muzikante in nobenega človeka ni bilo med njimi. Popotovali smo po trgih in mestih; cigani in cigansko življenje. Enkrat pridemo v neko gostilno in jaz vidim, gostilničar je pošten: dobrota človek! — Dá nam prenočišče, belo posteljo in lepo sobo. Gleda nas cigani in težko mu je pognati nas, a boji se, ker ve, da smo cigani. — Prijatelji, posteljo sem vam dal in sobo, a bodite dobri in pametni. Enkrat mi je nekdo s škornji legel v posteljo in mi delal celo noč škandale!... Meni se mož smili; človek je, a mi smo cigani in ne bo dobro. Zvečer ležemo in jaz začnem sezuvati škornje. Tesni so in mokri — ne gredó. Kaj hočem? Tovariši se mi smejejo: Lezi, kaj ti mar, jutri zgodaj odidemo in kdo nas pozna? Cigani. A jaz ne morem, ne da mi srce. Potegnem nož in — rzk! — škornji so prerezani in jaz ležem, kot se spodobi. Zjutraj se zbudim, a mojih tovarišev ni. Gledam in eden pride. Jé velik kolač in se smeje. — Pojdi, Ciril, zajtrkujemo! — Drugi pridejo, vsi jedó in se veselo pogovarjajo. Eden tišči pod suknjo nove čevlje, drugi pomerja hlače. Cigani so obišli shrambo in kovčeg. — Nesíte to vse nazaj, tovariši, sicer se ne premaknem iz sobe! — Oni se smejejo, a jaz ne grem. Potem se jezé in me silijo, tudi preté mi. — Ne grem. Vrníte, kar ste ukradli. Naš gospodar je človek in mi smo cigani. Plazijo se počasi in spravljajo vse lepo nazaj. Niso jih opazili in mi gremo na pot. Zbogom, gospodar, in hvala vam! Zbogom, prijatelji, pa ne zamerite!... Vidi se mu, poštenjak je, človek, in mene je sram, da sem cigan. Gremo po blatu in vodi, vsi smo umazani in siti ciganskega življenja, dež rosi in vse je v megli. Tedaj se prvi ustavi. Sede na kanton in izvleče iz žepa kolač. Drugi prinese klobaso, tretji zopet kolač. Vsi jedó in se mi smejejo. Eden je imel v gitari skrite nove gospodarjeve hlače in drugi pod klobukom uro in prstan. Meni je hudo, ker vidim, da sem cigan in nič drugega. Cigan s cigani. Tudi jaz sedim na blatnem kantonu in jih gledam, kako so veseli. Krčmar ima voz in konje, naenkrat se lehkó pripelje po cesti in nas vidi v blatu. Há, tatovi — sem ukradeno blagó! Mi bi stali in bi dajali lepo počasi. Prenočil sem vas in za plačilo me okradete! Vse to sem premislil in dejal: — Tovariši, če ste vi tatje in

cigani, jaz nisem. Ne premaknem se s kantona, dokler mi ne daste vsega, da vrnem. Smejali so se in jezili, potem je stopil eden k meni in mi je ponudil pol klobase: Ná, Ciril, da se ne jeziš. Pojej pa gremo dalje! Vstal sem in sem šel cigan s cigani... Vidite, kadar mi vržejo ljudje pest blata v obraz, me tudi lepo potolažijo: Ti si sicer tat z nami vred, pa ná pol klobase, da pozabiš! Kak drugi je še bolj usmiljenega srca: Res je sicer, da sem te malo opljuval in oblatil, pa glej, zato ti pošljem dve steklenici starine. Le pokusi, dobra je in razveseli ter potolaži srce. In teh ljudi ne pobesijo na najbližjih drogovi! — Niti kapljice nisem danes pil, pa se mi vse vrti v glavi. Še danes stopim s tole palico pred falota in ne bo dobro niti zanj, niti zame. Me poznaš, ha? Poznaš Márico? Zakaj si okradel berača! Tat! Poglej, tako se kaznujejo tatje!“

Tolkel je pri vsaki besedi s pestjo ob mizo in pri vsaki besedi je bil bolj divji.

„Ne razburjajte se, gospod Ciril!“

„Ne razburjajte se, gospod Ciril, prosim vas, ne razburjajte se, gospod Novák; okradli so vas, pa blagoslovite tatove in njihovo tatvino! Neumnosti! Ali ne veste, da je meni danes treba veliko jeze in veliko moči?“

Vstal je in šel z nenavadno krepkimi koraki iz sobe. Na ulici je zapretel s palico in odšel v mesto.

Gledal sem za njim, kako so se mu čudno opletale roke in noge, in težko mi je bilo. Vse lepe in pesniške misli, ki jih zamislí srce v blagoslovljenih urah življenja, vsa radost v redkih trenutkih je neskončno majhna in ničeva in ni vredna kupice slabega vina. Tam po ulici gre gorjé, noge se mu čudno opletajo, telo je sesehlo in zaprašeno od starosti in puščobe, in če bi mu kdo ponudil kozarec slabega vina — ali bi bilo drugače? Samo še bolj se zavé vse svoje nadležnosti... Takrat sem se sramoval in kesal vseh lepih in visokih misli...

Vedel sem, da se bo muzikant Ciril Novák kmalu vrnil; in res se je. Stal sem ob oknu, on je že oddaleč mahal s palico.

„Vun me vržejo, če pridem k njim in prav bi storili. Ali nimajo pravice delati, kar hočejo in kar se jim poljubi? Gotovo jo imajo, sicer ne bi mogli delati. In kaj bi bilo potem naše življenje, če ne bi bilo takih ljudi? Vse bi bilo lepó in dobro, to je pa neumnost in nemogoče. Prav so imeli, in kdor mi reče, da sem polblazen tepec, ima tudi prav.“

Šel je in nikoli nisem več govoril z njim. V srcu je ostal samo grenák spomin in bridko spoznanje.

